

ФІНАНСИ, ГРОШІ ТА КРЕДИТ

УДК 35.072. 6:336

DOI 10.33251/2707-8620-2019-1-98-104

БОНДАР Юлія Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
економіки та туризму,
Львівська академія
Національного авіаційного університету
ORCID: 0000-0003-2269-6208

ЛЕГІНЬКОВА Ніна Іллівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
економіки та туризму,
Львівська академія
Національного авіаційного університету
ORCID: 0000-0002-7040-2043

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Стаття присвячена розгляду фінансового контролю як складової фінансової діяльності підприємства, а також змісту поняття системи фінансового контролю. Проаналізовано погляди науковців щодо функціонування фінансового контролю як процесу обґрунтування послідовності дієвості фінансового контролю. Досліджено систему фінансового контролю, яка забезпечує систематизацію елементів, цілей та рівнів фінансового контролю на підприємстві. Запропоновано процес оптимізації функціонування системи фінансового контролю на підприємстві як основу удосконалення діяльності підприємства в сучасних економічних умовах. Обґрунтовано функціонування системи фінансового контролю на підприємстві як основи підвищення якості функціонування цієї системи в постійно змінюваних умовах бізнес-середовища, що прагне до міжнародної економічної інтеграції.

Ключові слова: фінансові ресурси; контроль; оптимізація; фінансова діяльність підприємства; фінансова система; підприємство; управління; економіка.

Постановка проблеми. Сучасний етап економічного розвитку держави характеризується підвищенням ролі держави в системі управління економікою, посиленням боротьби з корупцією та правопорушеннями в економічній сфері. Фінансовий контроль є одним із важливих інструментів управління фінансовою системою, оскільки економічна діяльність держави здійснюється за допомогою фінансово-кредитних інструментів. На сьогодні діяльність країни та функціонування фінансового контролю пов'язано з товарно-грошовими відносинами, розвитком різних форм власності та світовими тенденціями розвитку економіки.

Підприємство є однією із складових економічної системи, що складається з різних підсистем. Дослідження таких систем повинно базуватись на розумінні системи управління та системи фінансового контролю як єдиного цілого, а не як сукупності окремих елементів, оскільки удосконалення кожного окремого елемента має менший позитивний ефект, на

противагу удосконалення цілої системи загалом, окрім того, отримані фрагментарні результати можуть не узгоджуватись один із одним. Питання розробки функціонування системи фінансового контролю на підприємстві, яка б пов'язувала процеси фінансового контролю та управління, є надзвичайно важливим, оскільки така схема є основою для удосконалення діяльності підприємства в економічних умовах. Тому зростають значення, функціонування та роль фінансового контролю в діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сукупності наукових досліджень у сфері фінансового контролю [2; 4; 7; 9] формує уявлення щодо ступеню відповідності функціонування системи фінансового контролю поставленій меті й порівняння отриманих результатів та витрачених при цьому ресурсів. Оскільки основною метою фінансового контролю є сприяння економічному, ефективному, результативному, законному та прозорому використанню фінансових ресурсів підприємства, можна стверджувати, що оптимізація функціонування фінансового контролю є здатністю відповідної системи сприяти скороченню кількості й обсягів правопорушень, запобігати та протидіяти порушенням фінансово-бюджетного законодавства з найменшими витратами.

На думку О. І. Барановського, дієвість фінансового контролю є важливою з точки зору забезпечення фінансової безпеки України, оскільки сприяє виявленню фінансових злочинів [1, с. 19].

Визначення ступеня дієвості системи фінансового контролю відбувається в ході її оцінки. Аналіз досліджень окремих фахівців [6] дозволяє ідентифікувати оцінку дієвості фінансового контролю як процес, під час якого суб'єкт оцінки характеризує стан функціонування фінансової системи з метою встановлення відповідності певним критеріям оцінювання.

Дослідженню питання фінансового контролю, процесу управління та взаємозв'язку між ними присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема таких, як В. Хмельницький [9], О. Ткаченко [8], Н. Виговська [4], Т. Бутинець [2], О. Барановський [1] та інші.

Актуальність – визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на великий спектр проведених досліджень та значні науково-практичні напрацювання, більшість наукових робіт сучасних авторів, на жаль, торкається лише окремих теоретико-методологічних підходів щодо оцінки функціонування фінансового контролю. Тому є потреба у формуванні ґрунтовної теоретичної основи визначення дієвості фінансового контролю, а тематика дослідження щодо оптимізації системи функціонування фінансового контролю на підприємстві набуває актуальності.

Мета та завдання статті полягає в обґрунтуванні необхідності функціонування системи фінансового контролю на підприємстві як основи підвищення якості функціонування цієї системи в постійно змінюваних умовах бізнес-середовища, що прагне до міжнародної економічної інтеграції.

Основними завданнями дослідження є: проаналізувати погляди науковців щодо функціонування фінансового контролю, дослідити систему фінансового контролю, яка забезпечує систематизацію елементів, цілей та рівнів фінансового контролю на підприємстві, запропонувати процес оптимізації функціонування системи фінансового контролю на підприємстві в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із засобів забезпечення використання фінансових ресурсів підприємством є фінансовий контроль, завдяки якому забезпечується зворотний зв'язок між запланованими та досягнутими результатами.

Фінансовий контроль є результатом дії економічних законів, тобто необхідністю здійснювати нагляд за суспільним виробництвом і розподілом продуктів, раціональним використанням трудових, матеріальних, грошових ресурсів підприємств. Він скерований на забезпечення розвитку суспільного та приватного виробництва, охоплює виробничу і невиробничу сфери, втілюється завдяки діяльності державних органів [3, с. 81] і місцевих органів влади.

Фінансовому контролю відводиться особлива, координуюча роль, яка охоплює комплекс тих суспільних відносин, що виникають у сфері фінансової діяльності держави та підприємств.

Складність розуміння фінансового контролю зумовлена складністю самих фінансових процесів. Існування фінансового контролю об'єктивно зумовлено наявністю контрольної функції, яка притаманна фінансам. Як інструмент формування та використання грошових доходів і фондів, вони об'єктивно відображають хід розподільчого процесу на підприємстві. Ця функція проявляється у контролі за розподіленням валового внутрішнього продукту по відповідних фондах та витрачанням їх за цільовим призначенням.

Фінанси є основою діяльності в будь-якій сфері, відображають її матеріальну результативність, а фінансовий контроль відображає процес руху фінансових ресурсів, починаючи зі стадії їх формування, що необхідно для початку здійснення діяльності в будь-якій сфері публічного життя, і завершуючи одержанням фінансових результатів цієї діяльності.

Сутність фінансового контролю полягає в тому, що суб'єкт управління фінансами здійснює перевірку того, як об'єкт, що управляється (підприємство будь-якої форми власності), дотримується законодавства.

Значення фінансового контролю проявляється у перевірці дотримання встановленого правопорядку в процесі фінансової діяльності органами державної та місцевої влади, підприємствами, установами, організаціями, громадянами та економічної обумовленості та ефективності дій, що здійснюються, відповідності їх завданням держави та місцевого самоврядування. Таким чином, він є важливим засобом забезпечення законності та доцільності сучасної фінансової діяльності.

Фінансовий контроль покликаний забезпечувати законність і фінансову дисципліну, під якою розуміють сукупність вимог, установлених законодавством щодо функціонування фінансового механізму держави і обов'язок дотримуватися їх усіма учасниками фінансових правовідносин [3, с. 82].

Отже, фінансовий контроль – це регламентована правовими нормами діяльність державних, місцевих та інших публічних органів за фінансовою діяльністю всіх суб'єктів господарювання з перевірки своєчасності й точності планування, обґрунтованості і повноти надходження коштів у відповідні фонди, правильності та ефективності їх використання [3, с. 82].

Фінансовий контроль можна розглядати у двох аспектах [3]:

1) як суворо регламентовану діяльність спеціальних контролюючих органів за дотриманням фінансового законодавства та фінансової дисципліни всіх суб'єктів господарювання;

2) як невід'ємний елемент управління фінансами та грошовими потоками для забезпечення доцільності та ефективності фінансових операцій підприємства.

У загальному вигляді процедура фінансового контролю зводиться до співставлення фактичних і планових показників діяльності підприємства, виявлення суттєвих відхилень і причин, що викликають ці відхилення і розроблення рекомендацій щодо вжиття відповідних заходів.

Економіка країни є багатовимірною системою, яка включає велику кількість різних взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів із ознаками складних характеристик і дій, що функціонують та розвиваються відповідно до системи законів. На рівні підприємства поняття «система контролю» визначається на засадах наукової та методологічної концепції дослідження об'єктів, що є системами, тобто теорії систем, а також теорії контролю. Підприємство є складною відкритою системою, кожен елемент якої є відносно межею розділення системи в кожному окремому випадку розподілу та аналізу. При цьому складну систему розуміють як сукупність відносно відокремлених взаємопов'язаних підсистем, для кожної з яких може бути визначена ціль функціонування, яка підпорядкована загальній цілі системи. Кожна підсистема проявляється не лише у своїй функціональності, але й як така,

що виражає множину деяких аспектів або мінімум один аспект. Водночас кожна така одно- або багатоаспектна підсистема може бути структурно розділена на підсистеми нижчого рівня. Так, система фінансового контролю є підсистемою системи рівня підприємства, проте вона, своєю чергою, може складатись із підсистем планування, обліку, аналізу, контролю тощо, залежно від складності організаційної структури підприємства та специфіки його діяльності.

Система фінансового контролю представляє собою сукупність елементів, які забезпечують здійснення процесу фінансового контролю на підприємстві. Під час дослідження функціонування системи фінансового контролю та підприємства загалом є принципово важливим вибір системного підходу, оскільки він допомагає врахувати всі взаємозв'язки всередині системи та виявити економічний ефект і провести аналіз цього ефекту. Для українських підприємств вибір такого підходу є найбільш оптимальним, оскільки для них характерна частковість у функціонуванні системи управління і системи фінансового контролю та їх несистемне, епізодичне удосконалення.

Функціонування підприємства як економічної системи здійснюється за допомогою різноманіття технологічних, управлінських, логістичних, соціальних, фінансових та інших процесів. Згідно з твердженням В. Коюди, «життєвий цикл підприємства залежить від ефективного управління цієї системи щодо продовження її життєвого циклу або відродження на принципово новій основі за рахунок упровадження науково-технологічних розробок у сфері виробництва, організації та управління» [5].

Запровадження роботи системи фінансового контролю на підприємстві та її оптимізація повинні відповідати класичному циклу управління, (Планування - Виконання - Перевірка - Удосконалення або Plan - Do - Check - Act), який забезпечує безперервне поліпшення процесів. За умови, що базою є згаданий цикл, процес удосконалення роботи системи фінансового контролю на підприємстві можна представити таким чином (рис. 1) [5].

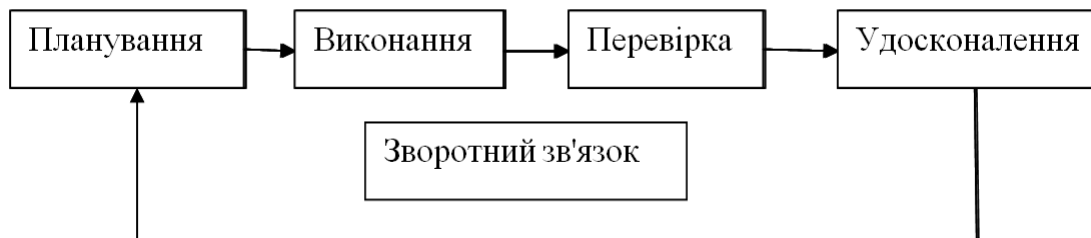


Рис. 1 Процес оптимізації роботи системи фінансового контролю на підприємстві

Елементи системи фінансового контролю представлені таким переліком [5, с. 35]:

- контрольне середовище, яке є основою для всіх інших елементів внутрішнього контролю;
- інформаційні системи та комунікації, які забезпечують рух інформаційних потоків між елементами в контрольному середовищі;
- процедури та засоби контролю – це ті дії, які допомагають забезпечити менеджменту реалізацію своїх рішень у досягненні цілей компанії та усунення ризиків, які можуть цьому завадити;
- оцінка ризиків, що полягає у виявленні та аналізі ризиків, пов'язаних із досягненням поставлених перед підприємством цілей;
- моніторинг системи фінансового контролю, тобто постійна оцінка якості роботи цієї системи протягом певного періоду часу.

Щодо рівнів фінансового контролю, то доцільним є таке ранжування [5, с. 35]:

- первинна структурна одиниця системи фінансового контролю;
- підрозділ;
- підприємство.

Рівень первинної структурної одиниці системи фінансового контролю передбачає:

- контроль кваліфікаційних та особистісних характеристик співробітника;
- контроль обсягів ресурсів, підзвітних одному працівнику;
- контроль правильності ведення первинної документації;
- контроль процедури формування на базі первинних документів облікових та звітних

даних.

Контроль на рівні кожного підрозділу підприємства відображається у документально зафіксованих повноваженнях та відповідальності, а також контролі за достовірністю наданої фінансової звітності, та контролі за дотриманням юридичної правомірності, економічної доцільності господарських операцій.

На рівні підприємства контроль забезпечує інформованість підприємства щодо поточного стану справ, вчасне і достовірне реагування підприємства на відхилення від запланованого стану, надання висновків та аналітичних рекомендацій щодо оптимального досягнення підприємством своїх цілей.

Ефективна взаємодія елементів системи фінансового контролю на кожному із зазначених рівнів контролю забезпечує досягнення основних цілей фінансового контролю.

Слід зазначити, що підприємство є складною системою, що містить сукупність відносно відокремлених взаємопов'язаних підсистем, із властивими їм внутрішньою структурою та закономірностями функціонування. Кожна підсистема є невід'ємною частиною загальної системи, тобто підприємства, із властивою їй внутрішньою структурою та закономірностями функціонування. Успішне функціонування підприємства як системи залежить від ефективного впровадження науково-технологічних розробок у сферу виробництва, організації та управління.

Система фінансового контролю забезпечує здійснення процесу фінансового контролю на підприємстві та допомагає уникнути систематичних помилок у прийнятті управлінських рішень та управлінні ресурсами підприємства.

Висновки і перспективи для подальших досліджень. Для України вкрай важливо зрозуміти важливість впровадження нового підходу у системі освіти. Адже якщо ми і далі не будемо впроваджувати передові освітні системи, використовувати передові енергоефективні технології то й надалі будемо відставати у економічному розвитку, а наша молодь буде позбавлена можливості конкурувати на ринку праці. Важливо віднестись до цього стратегічно, застосувавши всі ресурси:

- розробка навчальної стратегії, враховуючи всі рекомендації щодо дисциплін, які входять у STEM-цикл;
- реалізація цих проектів повинна проходити через впровадження інноваційних методів навчання в освітніх закладах;
- надання студентам значно більших можливостей у проведенні експериментів та створенні власних проектів, розвиваючи тим самим самостійність та креативне мислення;
- проведення різного роду конкурсів з самореалізації, де студенти матимуть змогу представляти свої власні проекти;
- розвиток міжнародного партнерства у цій сфері;
- підготовка педагогів.

Успішною освітньою реформою буде тільки тоді, коли зміниться зміст освіти. З системи: «Спочатку теорія, потім практика» до системи, яка базується на протилежному, даючи змогу студентам розвивати свою креативність та винахідливість.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Фінансова безпека держави. Фінанси України. 1996. № 11. С. 19–34.
2. Бутинець Т. А. Ефективність господарського контролю: проблеми визначення. *Вісник ЖДТУ*, 2011. № 2 (56). С. 10–18.
3. Воронова Л. К. Фінансове право України: підручник, Київ. Прецедент:

Моя книга, 2006.

4. Виговська Н. Г. Розвиток методичних основ ефективності внутрішнього фінансового контролю. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Сер.: Фінанси та кредит*. 2011. № 1. С. 23–31.

5. Гулай І. Функціонування системи фінансового контролю на підприємстві. *Збірник наукових праць. Ефективність державного управління*. 2015. №44. С. 32–39

6. Коюда В. О. Концептуальні засади управління підприємством як економічною системою: монографія Харків. Вид. ХНЕУ, 2007. 416 с.

7. Костирко Р. О. Оцінка ефективності внутрішнього контролю в управлінні витратами підприємства. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки*. 2009. № 4. С. 210–218.

8. Ткаченко О. І. Сутність і складові системи державного фінансового контролю. *Облік і фінанси*. 2013. № 4 (62). С. 130–135.

9. Хмельницький В. А, Гринь Т. А. Критерии и показатели оценки эффективности финансово-хозяйственного контроля и направления ее повышения в современных условиях. *Бухгалтерский учет и анализ*. 2008. № 5. С. 8–11.

References

1. Baranovskiy, O.I. (1996). *Finansova bezpeka derzhavy [Financial security of the state. Finance of Ukraine]*. Finance of Ukraine. № 11. pp. 19-34. [in Ukrainian].

2. Butynecj, T.A. (2011). *Efektivnistj ghospodarskoghho kontrolju: problemy vyznachennja. [Effectiveness of economic control: problems of definition]*. ZhSTU Bulletin. № 2 (56). pp. 10-18. [in Ukrainian].

3. Voronova, L.K. (2006). *Finansove pravo Ukrajinjy: pidruchnyk [Financial Law of Ukraine: Textbook]*. Kyiv. Precedent: My Book. [in Ukrainian].

4. Vyghovsjka, N.Gh. (2011). *Rozvytok metodychnykh osnov efektyvnosti vnutrishnjogho finansovogho kontrolju [Development of methodological bases of efficiency of internal financial control]*. Bulletin of Sumy National Agrarian University. Avg.: Finance and Credit. № 1. pp. 23-31. [in Ukrainian].

5. Gulai, I. (2015). *Funkcionuvannja systemy finansovogho kontrolju na pidpryjemstvi. [Functioning of the system of financial control at the enterprise]*. Collection of scientific works. Public administration efficiency. №44. Pp. 32-39. [in Ukrainian].

6. Kojuda, V.O. (2007). *Konceptualjni zasady upravlinnja pidpryjemstvom jak ekonomichnoju systemoju: monohrafija [Conceptual principles of enterprise management as an economic system: monograph]*. Kharkiv. Kind. KhNEU. 416 p. [in Ukrainian].

7. Kostyrko, R.O. (2009). *Ocinka efektyvnosti vnutrishnjogho kontrolju v upravlinni vytratamy pidpryjemstva [Evaluation of the effectiveness of internal control in the management of enterprise costs]*. Bulletin of Donetsk National University of Economics and Trade. M. Tugan-Baranovsky. Avg. Economic sciences. № 4. pp. 210-218. [in Ukrainian].

8. Tkachenko, O.I. (2013). *Sutnistj i skladovi systemy derzhavnogho finansovogho kontrolju [The essence and components of the system of state financial control]*. Accounting and Finance. №4 (62). pp. 130-135. [in Ukrainian].

9. Khmeljnycyj, V.A, Ghrynj, T. A. (2008). *Kryteryu y pokazately ocenky efektyvnosti fynansovo- khodzajstevnoghho kontrolja y napravlenuja ee rovnyshenuja v sovremennykh uslovyjakh [Criteria and indicators for evaluating the effectiveness of financial and economic control and its direction of improvement in current conditions]*. Accounting and analysis. № 5. pp. 8-11. [in Ukrainian].

BONDAR Iuliia, Candidate of (Economic), Associate Professor, Associate Professor, Department of management, economics and tourism, Flight Academy national aviation University. Kirovograd, Ukraine;

LEGINKOVA Nina, Candidate of (Economic), Associate Professor, Associate Professor, Department of management, economics and tourism, Flight Academy national aviation University, Kirovograd, Ukraine.

OPTIMIZATION OF THE SYSTEM OF FINANCIAL CONTROL FUNCTIONING AT THE ENTERPRISE

Objective. The article is devoted to the consideration of financial control as a component of the financial activity of the enterprise. The content of the concept of financial control system is considered. The views of scientists on the functioning of financial control as a process, substantiation of the sequence of effectiveness of financial control are considered. The system of financial control, which provides systematization of elements, goals and levels of financial control at the enterprise, is investigated.

Methods. Financial control is one of the most important levers of managing the financial system, since the economic policy of the state is carried out with the help of financial and credit instruments.

Enterprise as a complex socio-economic system consists of various forms of subsystems. The study of such systems should be based on an understanding of the management and financial control systems as a whole, not as a collection of individual elements, since the improvement of each individual element can have less positive effect than the improvement of the whole system. The issue of developing a functioning financial control system in an enterprise that would link financial control and management processes is extremely important, since such a scheme is the basis for improving the enterprise's operations in today's economic environment. Therefore, the importance, functioning and role of financial control in the activity of enterprises are increasing.

Results. One of the means of ensuring the use of financial resources is financial control, which provides feedback between planned and achieved results.

Financial control is the result of economic laws, that is, the need to oversee the social production and distribution of products, the rational use of labor, material and monetary resources of enterprises. It aims at ensuring the development of public and private production, covers the production and non-productive spheres, and is embodied through the activity of state bodies and local authorities.

Financial control is given a special, coordinating role, covering the complex of those public relations that arise in the sphere of financial activity of the state and enterprises.

Scientific novelty. Thus, the proposed theoretical and methodological approaches to the determination of the functioning of financial control make it possible to assess the control as a management function, as well as to evaluate the activity of financial control at the enterprise. Considering the complexity and multi-vector nature of the financial control system, it is concluded that this system is crucial in the process of adapting an entity to the external economic environment. One of the options for such improvement is to integrate the process of management and the process of financial control, proposed in the scheme of functioning of the system of financial control at the enterprise as a basis for improving the activity of the enterprise in the current economic conditions.

Practical significance. The importance of financial control is manifested in the audit: first, compliance with the established law and order in the course of financial activities by state and local authorities, enterprises, institutions, organizations, citizens and, second, the economic conditionality and effectiveness of actions undertaken, in accordance with their state objectives and local government. Thus, it is an important way of ensuring the legality and expediency of modern financial activities.

Key words: financial resources; control; optimization; financial activity of the enterprise; financial system; enterprise; management; economy.

*Одержано редакцією: 19.11.2019 р.
Прийнято до публікації: 22.11.2019 р.*